

เรื่องบัญญัติศัพท์ (เขียนอย่างปากกาพาไป)*

พระยาอนุমানราชธน

อดีตอุปนายกและราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน

เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ โปรดการบัญญัติศัพท์เพื่อปรับกับคำต่างประเทศซึ่งยังไม่มีคำใช้ในภาษาไทย, ให้มีขึ้นเป็นจำนวนไม่น้อยและตกมาเป็นสมบัติไทยทางวัฒนธรรมกระทำให้ภาษาไทยองกงามเป็นความก้าวหน้า. บัดนี้เสด็จในกรมฯ จะมีพระชนมายุครบหกรอบแห่งปีนักษัตร จัดว่าทรงเจริญแล้วด้วยพระวิญญู ครอบแก้วกรณเป็นที่ยินดี. ถ้าพระองค์ทรงนึกถอยหลังไปในอดีตย้อนไปถึงเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นมาแล้ว ข้าพเจ้าก็เชื่อว่ามีอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งคงจะยินดีหาไม่น้อย คือ **การบัญญัติศัพท์** ที่ทรงบำเพ็ญเป็นอย่างงานอดิเรก แต่งานอันนั้นกลายเป็นผลดีให้แก่ส่วนรวม ที่ทำให้ภาษาไทยมีคำร่ำรวยขึ้น. ถ้าจะยกเอาถ้อยคำของปราชญ์รัสกิน (Ruskin) ขึ้นมากล่าวว่า พระองค์ทรงประกอบแล้วด้วยดีในกรณียะครบถ้วน ๓ ประการ คือหน้าที่ต่ออดีต ปัจจุบัน และอนาคต.

ข้าพเจ้าเองเมื่อนึกถอยหลังไปเมื่อครั้ง ๓๐ ปีที่ล่วงมานี้ ก็รู้สึกยินดีและเบิกบานใจและควรจะเป็นโอกาสขอขอบคุณพระองค์ท่านไว้ในที่นี้ด้วยที่พลอยให้ข้าพเจ้ารักใคร่และรู้ภาษาไทยขยายตัวออกไปได้กว้างขวาง. กล่าวคือ เมื่อเกือบ ๓๐ ปีที่ล่วงมานี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเริ่มจัดให้มีการศึกษาวิชาชั้นปริญญาขึ้นในคณะอักษรศาสตร์เป็นครั้งแรก, ข้าพเจ้าเข้าใจว่า พระองค์ท่านคงจะทรงเห็นว่าภาษาไทยเป็นส่วนสำคัญ ไม่น้อยหน้าไปกว่าวิชาสาขาอื่นๆ จึงควรสอนวิชาภาษาศาสตร์ด้วย เพื่อขยายวงความคิดเรื่องภาษาให้กว้างออกไปดังที่ทำกันอยู่ในต่างประเทศ จึงได้ทรงกำหนดให้มีวิชานุกรณคดีศาสตร์ขึ้นและทรงเลือกตัวผู้บรรยายวิชาสาขานี้คือข้าพเจ้า. แต่ข้าพเจ้าก็ทูลปฏิเสธว่าไม่มีความรู้ ดูเหมือนตรัสว่า “ไม่รู้ นั่นแหละรู้” และตรัสเป็นเชิงบังคับว่า “เจ้าคุณสอนได้ อย่าปฏิเสธเลย”.

ข้าพเจ้าตกในฐานะลำบาก ก็ต้องรับสนองคำเรียกร้องซึ่งมาจากพระองค์ท่านเอง ไม่มีหนทางจะแก้ตัวได้. เหตุที่ถูกบังคับอย่างกันเองนี้ เป็นผลให้ข้าพเจ้าต้องขวนขวายหาความรู้ใส่ตัวด้วยตนเองเพิ่มเติมเรื่อยมา เพื่อให้รู้สิ่งซึ่งยังไม่รู้. พอรู้แล้วก็รู้สิ่งซึ่งไม่รู้เพิ่มขึ้นยิ่งกว่าเก่าตามติดมาด้วยอย่างเงาตามตัว ตรงกับที่ตรัสว่า “ไม่รู้ นั่นแหละรู้” ถูกของพระองค์ท่าน และสิ่งที่รู้มาในภายหลังก็ได้จาก “การศึกษาอันแท้จริง คือการศึกษาด้วยตนเอง” แล้วตนเองนี้แหละจะเป็นครูสอนตนได้ด้วยอยู่ในตัว. การศึกษาหาความรู้ นั้น แม้มีมากวิชาแต่เมื่อย่อลงก็มีสองอย่างเท่านั้น คือการเรียนรู้อะไรของใครและสิ่งที่ใครในส่วนรวมผลิตสร้างขึ้นคือวัฒนธรรม และเรื่องของธรรมชาติที่แวดล้อมคนอยู่. ข้าพเจ้านึกถึงความหลังครั้งใด ก็พอใจและสุขใจในชีวิตซึ่งเป็นมาแล้ว. ข้าพเจ้าจึงต้องขอประทานขอบคุณพระองค์

*จาก : ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย. กรมศิลปากร, องค์การคำของตุรสุมา และมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป จัดพิมพ์เนื่องในวาระครบ ๑๐๐ ปี ศาสตราจารย์พระยาอนุमानราชธน, ๒๕๓๒.

ท่านไว้ในที่นี้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ สนิทใจ, เป็นการประกาศคุณท่าน ด้วยกตเวทิต์ “บูชา จ บุษณียาน”.

คราวนี้จะขอเขียนเข้าประเด็น เรื่องบัญญัติศัพท์. เสด็จในกรมฯ เมื่อ จะทรงบัญญัติศัพท์คำต่างประเทศคำ ใดเป็นคำไทย พระองค์จะต้องทรง ทราบเสียก่อนว่า คำนั้นมีมีความหมาย เดิมเป็นมาอย่างไร และต่อมา คลี่คลายขยายตัวในความหมายจนถึง ปัจจุบันเป็นอย่างไร แล้วก็ทรงคิดหา คำไทยที่จะบัญญัติขึ้น ๓ ชั้น:

ชั้นที่หนึ่ง ทรงคิดหาคำไทยๆ เสียก่อน ถ้าหาไม่ได้เหมาะ หรือ หาได้แต่เป็นคำสามัญที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ถ้านำเอามาใช้เป็นศัพท์บัญญัติอาจ ทำให้เข้าใจผิด ไขว้เขวในความหมาย อันเป็นเฉพาะได้ง่าย, หรือไม่อีกอย่าง หนึ่ง คำที่บัญญัตินั้นไม่กะทัดรัด ด้วย มีรูปเป็นประโยคหรือวลีมีเสียงยาวไป ยังไม่เหมาะเพราะเยิ่นเย้อ ก็ต้องพึง หลีกเลี่ยงศัพท์.

ชั้นที่สอง ทรงคิดหาคำจาก ภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี ซึ่งเป็น ภาษาคลสิกของไทยและคำที่คิดได้ นั้น จะต้องเป็นคำมาจากที่มีใช้อยู่ ก่อนแล้วในภาษาไทย และออกเสียง ได้ง่าย, ถ้าได้คำมีเสียงสระสละสลวยได้ก็ ยิ่งดี. ถ้ายังหาไม่ได้เหมาะ ก็ต้องใช้ หลีกเลี่ยงศัพท์.

ชั้นที่สาม คือใช้คำของเดิม เป็นทับศัพท์ไปก่อน จนกว่าจะหาคำ อื่นได้เหมาะ. แม้กระนั้นคำที่ทับ ศัพท์แล้ว จะต้องได้เสียงเป็นไปตาม ระบบเสียงของภาษาไทย ซึ่งไม่จำเป็นต้อง พ้องกับของภาษาอื่นเสมอไป.

เปรียบเหมือนคนอื่นผิวขาวและผม เหลือง แต่ไทยผิวเหลืองและผมดำ ไม่จำเป็นที่เราจะต้องพอกแบ่งให้เป็น สีขาวอย่างเล่นละคร และย้อมผมดำ ให้เป็นเหลือง ให้เป็นสิ่งที่เท็จเทียม. เหตุนี้โบราณจึงออกเสียง pipe ว่า **เป็บ, ไสนยะ** เป็น **แสนยะ, ไวทย** เป็น **แพทย** เป็นต้น ให้เข้าระบบเสียง ภาษาไทย.

เท่าที่กล่าวนี้ เป็นการกล่าวตาม ความเข้าใจ ด้วยการให้การสังเกต ของข้าพเจ้าจากถ้อยคำของพระองค์ ท่านตรัสในที่ประชุม ว่าคงมีหลัก เกณฑ์การบัญญัติศัพท์เป็นดังนี้. ถ้า ข้อความแห่งใดที่กล่าวไว้ข้างต้น มี บกพร่องก็ต้องขอประทานพระอภัย ด้วย.

อนึ่ง คำที่ทรงบัญญัติไว้ คำใดมีผู้ ทักท้วงเพราะไม่เห็นด้วย เมื่อทรง เห็นพ้องด้วยเหตุผลก็ทรงยอมและ เปลี่ยนให้ง่าย เช่นคำ heart failure ในภาษาอังกฤษ ทรงบัญญัติเป็นคำ ไทยที่แรกว่า “หัวใจวอด”, เมื่อมีผู้ ทักท้วงก็ทรงเปลี่ยนเป็น “หัวใจวาย” ซึ่งดีกว่าเก่า เพราะวายเป็น จะจริงแต่ก็อาจกลับเต็นขึ้นอีกได้ อย่าง แต่ตลาดติดตลาดวาย. อีกตัวอย่าง คำว่า วัฒนธรรม เดิมทรงบัญญัติไว้ว่า พฤติกรรม แต่คำนี้ไม่ติด เพราะไม่มี ใครนิยมใช้ ก็ทรงเปลี่ยนใหม่เป็น วัฒนธรรม ก็เป็นที่นิยมใช้กันอยู่อย่าง แพร่หลายจนกระทั่งทุกวันนี้. แต่คำ ใดทรงบัญญัติไว้แล้วและใช้กันอยู่เป็น ปกติ ถ้ามีผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ค้านขึ้น โดยไม่ให้หยังลึกลงถึงเจตนาเดิมของคำ นั้น ก็ไม่ทรงยอมเปลี่ยนใหม่เป็นเด็ด

ขาด. เรื่องอย่างนี้เคยเถียงกันมา อย่างหน้าดำหน้าแดงในที่ประชุม เป็นเรื่องนับถือตนเองในทางที่ชอบที่ ถูกไม่ใช่เป็นเพราะถัมภะอย่าง “หัวชน ก้าวแพง”.

เคยมีผู้กล่าวเป็นเชิงตำหนิว่า คำ ใหม่ๆ ที่นิยมใช้กันอย่างรวดเร็วหลายใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน จึงไม่มี. ที่ไม่มีก็เพราะยังทราบไม่ได้ แน่ว่า คำที่เกิดใหม่ จะอยู่หรือจะตาย ไปก่อนจะบรรลุภาวะเป็นคำเอาขึ้น ทะเบียนได้. ถ้าถามว่าจะเอาขึ้น ทะเบียนได้เมื่อไร. ตอบว่า “เทศนา ตามเนื้อผ้า”เอาเป็นเครื่องวินิจฉัยเป็น คำๆ ไป ถ้าผ้าเนื้อดี มีคนใช้มากก็ เอาขึ้นทะเบียนได้เร็ว, ถ้าเป็นผ้าเนื้อ ไม่ดี ถึงมีคนใช้มาก ก็ต้องช้าหน่อย. นี่เป็นหลักทั่วไปในการเก็บคำขึ้น ทะเบียนพจนานุกรม แต่ขอให้ ข้าพเจ้าอธิบายอ้อมค้อมเป็นอย่าง ตามแต่ปากกาจะพาไปดีกว่าเพราะ สนุกดี กล่าวคือ :-

ประชาชนคนไทย หรือกล่าว ทั่วไปถึงประชาชนคนอื่นด้วย ย่อมมี รูปร่างหน้าตาและผิวพรรณผิดแผก แตกต่างกัน. คนไทยก็มีลักษณะรวม อย่างคนไทยเป็นเอกเทศเหมือนกันทุก คนในส่วนรวมโดยปริยาย ถ้าจะต่าง กันบ้างก็เป็นแต่ส่วนประกอบปลีกย่อย อันเนื่องจากการสังสรรค์กันกับชน เชื้อชาติอื่นในทางสังคม และทาง ประวัติศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ ทางอื่นก็ มีเหมือน แต่เป็นส่วนน้อย. เพราะ ฉะนั้น คนไทยทุกคน เมื่อว่าทางรูปร่างหน้าตาเป็นส่วนรวมจึงเหมือนกัน แต่ว่าไม่เหมือนกัน สุดแล้วจะกล่าว

รวมเป็นอย่าง “สังเคราะห์” (synthesis - คำของเสด็จในกรมฯ) หรือจะกล่าวแยกเป็นอย่าง “วิเคราะห์” (analysis - คำของเสด็จในกรมฯ) เท่านั้น. นี่มีฉันใดว่าถึงเรื่องวัฒนธรรมซึ่งเป็นผลิตผลของคนในสวนรวมหรือจะกล่าวขมวดให้แคบเข้า เอาแต่เรื่องภาษาโดยเฉพาะ ก็มีฉันนั้น.

คนต้องมีพ่อแม่และมีเกิดแก่เจ็บตาย ภาษาก็มีความเป็นไปโดยทำนองเดียวกัน. คนเมื่อคลอดจากท้องแม่ เป็นทารกร้องแงๆ ได้ไม่เท่าไรยังไม่ถึง “สามวันเจ็ดวัน” อย่างที่สบถกันว่า “ให้ตายสามวันเจ็ดวัน” ก็ตายเสียแล้ว. ถ้าพ้น “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน” ก็ถือว่าชีวิตจะรอด แต่ก็ไม่แน่นัก. ต่อเมื่อพ้นเจ็ดวันแล้ว เห็นถ้าว่าจะรอด ก็มีพิธีทำขวัญ ทำกันแต่ย่อยๆ พอเป็นกิริยาเท่านั้น หรือไม่ทำเสียทีเดียวก็มีเป็นส่วนมาก นี่เป็นเพราะยังไม่แน่ใจว่าทารกจะรอดหรือจะตาย. ต่อเมื่อมีอายุได้ครบเดือนกล้าแข็งขึ้นบ้างแล้ว จึงจะ “รับมิ่งขวัญ” กันเป็นทางการ เรียกว่าทำขวัญเดือน เพื่อรับเด็กนั้นขึ้นทะเบียนสกุลวงศ์. แม้กระนั้นก็เชื่อว่าเด็กนั้นจะโตวันโตคืนเหมือนกันทุกคนก็หาไม่ ยังไม่ทันโตเป็นหนุ่มสาว ตายไปเสียก่อนก็มี ไม่จำเป็นต้องกล่าวยาวกว่านี้ เพราะรู้กันทุกคน เป็นเรื่องเบือหู. ถ้าต้องการฟังเป็นอนุสติให้ละเอียดลออ ฟังเทศน์ดีกว่า นี่ฉันใด คำเกิดใหม่เมื่อไรจึงจะรับเอาขึ้นทะเบียนพจนานุกรมก็ฉันนั้น.

คำเกิดใหม่ไม่ได้ก็วันก็มักตายไปโดยมากเป็นคำจำพวก “สะแลง” ซึ่ง

เป็นคำขิมกลางในภาษา. คำจำพวกนี้เกิดเร็วตายเร็ว แล้วก็เกิดมากและบ่อยเสียด้วย ไม่มีใครบังคับให้คุณกำเนิด. นี่ก็เหมือนกับเรื่องของคนเท่ากับเด็กเกิดมา มีโรคประจำเป็นกรรมพันธุ์ “สามวันดีสี่วันไข้” เป็นเด็กไม่สมประกอบ ก็ต้องตายเร็ว, หรือเด็กเกิดมากก็แข็งแรงดี แต่พ่อแม่ไม่มีความรู้เรื่องอนามัย เด็กก็อาจตายได้แต่เยาว์วัย. คำของเขาดังๆ เอาไปใช้บู๊บู๊อย่างสมบุกสมบัน ก็อยู่ไม่ได้ในทำนองเดียวกัน, แต่ทั้งนี้มียกเว้นกลางคำ “รอดปากเหี่ยวปากกา” มาได้จนต้องรับเอาขึ้นทะเบียนภาษาก็มี เช่นคำ **ทิ้ง เป็น** เป็นต้น ในขั้นแรกก็ยอมให้เป็นภาษาปากไปก่อน แต่ก็อาจเลื่อนชั้นเป็นภาษามาตรฐานต่อไปก็ได้.

ทั้งนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายซึ่งมีชีวิตจะโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตามที ถ้าจะมีชีวิตยืนยงคงอยู่ได้ก็ด้วยมี “เสถียรภาพ” (stability - คำของเสด็จในกรมฯ) คือ ความเที่ยงหรืออยู่คงที่, แต่ถ้าสิ่งเหล่านั้นไม่มี “พลวัต” (dynamic - คำของเสด็จในกรมฯ) คือ ความมีกำลังหมุนเรื่อยหรือเปลี่ยนแปลงเรื่อยด้วยอาการเป็นปรกติสม่ำเสมอ เสถียรภาพก็ไม่ได้. ความเป็นไปของโลก ของคน ของวัฒนธรรมมีภาษา เป็นต้น ก็ตกอยู่ในข่ายที่ว่านี้ กล่าวคือ “เที่ยง แต่ไม่เที่ยง”. โลกมีเสถียรภาพ คือ เที่ยง จึงเป็นโลกอยู่ได้ แต่ถ้าโลกขาดพลวัต คือ ไม่หมุนรอบตัวอย่างสม่ำเสมอโลกก็หมดเสถียรภาพ คือ ไม่เที่ยง ไม่เป็นโลกได้อีกต่อไป. น้ำตกมีน้ำไหลเรื่อยไม่

ขาดสาย ดูแต่ไกลเหมือนว่านิ่งอยู่ที่ จึงเป็นน้ำตกเที่ยงอยู่ได้ตราบเท่าที่ยังมีน้ำไหลเรื่อยเป็นพลวัตอยู่. เพราะฉะนั้นถ้าไปยึดถือคำในภาษาว่าเป็นของแน่ ก็เป็นแน่แต่เป็น “อนิจจา” คือเป็นแน่แต่ขณะสมัยที่ยังนิยมใช้กันอยู่เท่านั้น.

เมื่อคำในภาษามีลักษณะความเป็นไป เหมือนคนผู้เป็นเจ้าของภาษา การที่จะเอาคำขึ้นทะเบียนได้ ก็เมื่อเข้าใจแน่ว่าคำนั้นจะอยู่ต่อไปได้นาน. แม้กระนั้นคำที่เห็นว่าแน่และเอาขึ้นทะเบียนแล้ว พอมีอายุยืนยาวมานานก็ต้องเก๋าคร่ำคร่าไปตามกฎธรรมชาติ มีสภาพอ่อนแรงแงกะปลกกะเปลี่ยเต็มที เพราะอ่อนแรงลงทุกทีมีพลวัตไม่สม่ำเสมอ, เช่นคำ **ลาง** ในคำเช่น **ลางคน** **ลางที่** ปัจจุบันนี้ส่วนมากใช้ว่า **บาง** อันมีความหมายตรงข้ามกับคำ **หนา**. คำ **ลาง** จะต้องตายไปเป็นแน่ แต่ก็ยังตายไม่สนิท เพราะไปเกาะติดเข้ากับคำว่า “**ลางเนื้อชอบลางยา**” จะใช้ว่า **บาง** ไม่ได้ เพราะ “**เขาไม่ใช้กัน**” ด้วยเป็น “**คำแบบ**” (formal world).

เคยมีผู้ถามข้าพเจ้าบ่อยๆ ว่าทำไมข้าพเจ้าจึงใช้ **ลาง** ไม่ใช่ **บาง** เหมือนคนอื่น จะได้ไม่ขวางโลกซึ่งกำลังเป็นอยู่. ความจริงข้าพเจ้าก็ไม่ใช่เป็นคนถือถือถือถือ อันเป็นสมบัติโดยปรกติของคนแก่มากกว่าคนยังไม่แก่ เพราะข้าพเจ้าใช้ **บาง** ก็เคยมี. ที่ใช้ **ลาง** ก็ด้วยเห็นว่า **ลาง** ยังมีชีวิตอยู่ ยังไม่ตายสนิทเปรียบเหมือนผู้ใหญ่กำลังป่วยหนัก คอยท่าจะตายวันตายพรุ่งเท่านั้น แต่ใครก็ไม่อยากตายไปเสียโดยเร็ว. ทราบแล้วว่า “เมื่อใช้ก็

ตาย *ไม่ใช่ก็ตาย*” แต่เมื่อยังไม่ตาย ถึงจะหายใจผับๆ อยู่ ก็ต้องรักษาปะทะปะทังชีวิตกันตามเพลงเอาไว้ก่อน, ไม่ใช่เห็นว่าไม่ไหวก็ทิ้ง. นั่นเป็นคติของฝรั่งติดมาแต่เมื่อสมัยดึกดำบรรพ์ เมื่อมีความเป็นอยู่ยังเร่ร่อน ไม่มีหลักแหล่งแปลงที่ ความจำเป็นบังคับจึงต้องทำ, ถูกเหมือนกันแต่เป็นคนละแง่เกี่ยวกับจำเป็นและไม่จำเป็นตามสิ่งและเหตุการณ์ที่แวดล้อม.

คำที่ตายแล้ว กลับมีชีวิตใหม่ก็มี เพราะได้หมอดิวางยาแก้ให้ฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ เช่นคำ *“ยพณฯ ท่าน”* เป็นตัวอย่าง ซึ่งเสด็จในกรมฯ ทรงชุบให้คืนชีวิตใหม่ แม้ความหมายจะเปลี่ยนไปบ้างจากเดิม ก็ยังดีกว่าให้สูญหายตาย *“กว่า”* เสียทีเดียว. นี่เป็นความในใจของข้าพเจ้า ที่เขียน บาง เป็น ลาง ซึ่งก็ได้สอบค้นแล้วว่า ลาง มีอยู่ในภาษาไทยทุกถิ่นเท่าที่ได้พบ บาง เสียอีกซึ่งไม่พบในที่อื่น.

ลางคำมีรูปเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นี่ก็เหมือนคนอื่น. ข้าพเจ้าเมื่อหนุ่มยังกระซุ่มกระซวยอยู่มี *“ผมดกปก ไหล่ รูปไล่เฉลิมทอง”* มาบัดนี้ไม่ทราบว่ามีของข้าพเจ้ามันหนีหายไปไหนถึงจะหมดไปก็ไม่วิตก เพราะข้าพเจ้าก็ยังเป็นข้าพเจ้าอยู่ คือยังมีบุคลิกลักษณะของตน ไม่กลายเป็นคนอื่น. รูปร่างหน้าตาของคนเปลี่ยนแปลงได้ก็แต่ส่วนประกอบที่เป็นปลีกย่อยเท่านั้น อันเป็นไปตามสังขาร. รูปเสียงของคำก็เปลี่ยนได้ในทำนองเดียวกัน เช่น *เอกราช* เดิมก็ออกเสียงเป็น *“เอกราด”* เข้าแนบเทียบเคียงกันกับ

ศักราช ยังเหลือเค้าของเดิมในคำภาษาปากว่า *“เอกรระ”* อันเป็นคำกร่อน (phonetic decay) จาก *เอกราช*.

คำ *เพทราชา* เดิมอ่าน เพท เป็นเพ็ด เป็นอ่านผิด เพราะเพท ก็ต้องเป็นเพท จะเป็นเพ็ด ไม่ได้ ด้วยเพท แผลงมาจาก เวท, แต่ *เพทยาธร* ยังอ่านเป็นเพ็ด อยู่ ทำไม่ไม่แก้ให้เป็น เพท เสีย จะได้ปรับให้เข้าระดับแนวเทียบ (analogical leveling) เดียวกัน ให้รู้แล้ว รู้รอด, ความจริงอ่าน เพท ไม่เพราะโบราณจึงอ่านเป็น เพ็ด. เเคราะห์ดีตรอกพระยาเพทราชาอยู่ข้างกรมศิลปากร ราษฎรยังเรียกว่าตรอกพระยาเพ็ด แต่บัดนี้ ถูกเทศบาลเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ให้เป็นของใหม่ทันสมัยว่า ซอยศิลปากร, ลันเคราะห์ไปที จะได้ไม่กังวลค้นหาชื่อเก่าซึ่งหายไปแล้วว่าอยู่ที่ไหนให้ลำบากแก่การศึกษา.

ยังคำว่า *ถนนสุรวงศ์, สุริวงค์* หรือ *สุริยวงค์* อย่างไหนเป็นถูก. ป้ายชื่อปากถนนข้างหนึ่งเคยเป็นหรือยังเป็นอยู่ ไม่ทราบแน่ชัดว่าถนนสุรวงศ์, แต่ชื่อปากถนนอีกข้างหนึ่ง เป็นถนนสุริยวงค์, ส่วนชื่อตำบลเป็นตำบลถนนสุริวงค์. มาบัดนี้เห็นประกาศของเทศบาลในหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องสร้างอาคารค้าตามถนนต่างๆ มีชื่อระบุอยู่ด้วยว่า ถนนสุรวงศ์ นี่เป็นชื่อที่ถูกต้อง แต่จะให้ทำอย่างไร จึงจะไม่ถูกท้วงถูกติงให้เสียเวลา. ถ้าเขาบอกให้เขียนกรอกลงไปในแบบพิมพ์ว่า ตำบลถนนสุริวงค์ อัดอัน อัดอัน อยู่จึงต้องระบายออกให้สบายใจโล่งใจ แต่ไม่ถึงกับ *“อกแตก”* อย่างผู้หญิงที่อัดอันไว้ไม่อยู่ต้องเปิด

ให้เห็นหมด.

ลางคำอาจมีความหมายดีขึ้นหรือเลวลงก็มี นี่ก็เหมือนคนอื่น, เช่นคำว่า *กิริยา* ซึ่งเป็นอาการอยู่กลางๆ ไม่ได้ไม่เลว แต่พอไปตามหลังคำว่ามีเป็น *มีกิริยา* เข้าเท่านั้น ก็กลายเป็นดีไป, ส่วนคำว่า *กลืน* ก็เป็นคำกลางๆ เหมือนกัน ไปตามหลังคำว่ามีเข้าเท่านั้นเป็น *มีกลืน* กลับเลวลง แปลกจริง แต่ว่าก็ไม่แปลก ถ้ารู้เรื่องความเป็นไปของภาษาในนิรุกติศาสตร์. คำ *บ่าว* เดิมหมายความว่าชายหนุ่มทั้งแท่ง ทำไมจึงเป็นแท่งก็ไม่ทราบ คำว่า *เจ้าบ่าว* แปลว่า ผู้เป็นใหญ่หรือเป็นนายในความเป็นหนุ่มทั้งแท่งดีไม่น้อยทีเดียว, แต่ต่อมา *บ่าว* กลายเป็นความหมายว่า คนใช้ สมน้ำหน้าทีไปยอมตน *“หลบฝาก”* เป็น *“เขยสูเขยอาสา”* รับใช้งานเขา เพื่อหวังตอบแทนคือลูกสาว.

ลางคำมีความหมายกลับกันตรงข้าม หรือคำว่า *แพ้* ซึ่งเดิมแปลว่า *ชนะ*, คนแพ้เมียก็คือคนชนะเมีย มีเมียเป็นไม่ได้ เมียต้องตายไปก่อนตนทุกคน ผัวจึงเป็นฝ่ายชนะเมีย; คนแพ้มก็คือคนชนะผม ผมสู้ไม่ได้ ยังไม่ทันแก้ก็หนีหายไปหมด เจ้าของผมจึงเป็นผู้แพ้คือชนะผมนั่นเอง.

ลางคำเคลื่อนที่ความหมายเดิม เช่นคำว่า *มหาศาล* แปลว่า ผู้ยิ่งใหญ่หรือยิ่งใหญ่ด้วยอำนาจบิรารหรือด้วยทรัพย์ เช่น กษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล พ่อค้ามหาศาล, แต่เคยได้ยินว่ารบกันอย่างมหาศาล หรืออะไรอื่น ๆ ในทำนองนี้ก็เคยมีเห็นที่จะให้หมายความกว้างใหญ่

ไพศาล. แปลกอะไรกับคำ เมื่อนึกว่า ถูกก็เป็นถูก เมื่อนึกว่าผิดก็เป็นผิด เพราะคำในภาษาเป็นแต่ “สัญญานิยม” (convention - คำของเสด็จในกรมฯ) เท่านั้น. เมื่อเช่นนี้ จะเอาอะไรเป็น เครื่องยึดถือว่าเป็นถูกหรือเป็นผิด ก็ถือเอาเสียงข้างมากนั่นแหละเป็นถูก. แต่ทั้งนี้ยกเว้นเสียงข้างมากที่มาจาก คน “สูงต่ำดำขาวไม่เท่ากัน” ถ้ากระไร ได้ข่าวเป็นข่าว ถึงจะขาวมากขาว น้อยก็ยังดีด้วยเป็นขาวด้วยกัน.

लगคำเป็นไทยโดยกำเนิดแท้ๆ แต่ไปพลไปนิยมใช้คำซึ่งมีเลือดเนื้อ เชื้อไขมาจากอื่น เช่น หิน งัว ควาย และหมู หมา, ถ้าให้สุภาพก็ต้องใช้ว่า ศิลา โค กระบือ และสุกร สุนัข. นี่ก็เห็นเหตุที่ต้องเปลี่ยนจากคำไทยเป็น คำเทศ กล่าวคือ:-

หิน ถ้าจะนำเอาประโยคของเก่า มาเป็นตัวอย่างใส่ไคล้ว่า “จึงหลนหาง กุดมุดเข้าหินแง” หรือ “นึ่งยงๆ มอง ดูหิน โกงโค้งเลียหินแลบลิ้นเลียหิน” ถ้าพูดให้เร็วๆ หรือเปลือ ก็เห็นเอง ว่าทำไมจึงต้องเปลี่ยนเป็น **ศิลา**.

งัวควาย เปลี่ยนเป็นใช้ว่า **โค กระบือ**. นี่คงเกิดจากควายก่อน เสียง มันไม่ดี ด้วยเฉียดไปข้างหยาบ จึงต้องเปลี่ยนเป็นใช้ว่า **กระบือ** ซึ่งเป็น คำของตระกูลภาษาอินโดนีเซียน. ภาษาไทยและภาษาเขมรได้คำ กระบือมาใช้เป็นภาษาของตน, แต่ ภาษาไทยเคราะห์ดีที่กว่าภาษาเขมร ที่ คำเดิมของไทยยังคงอยู่ไม่หนีหายไป ไหน แต่ของเขมรนั้นหนีหายไปหมดแล้ว. ในภาษามอญซึ่งเป็น ภาษาตระกูลเดียวกับเขมร เรียก

กระบือว่า **เปรียง**, คำนี้ของเขมรก็มี แต่ หมายความว่าไขข้อของงัว อย่างคำว่า พิธิจองเปรียงในพระราชพิธีเก่าของ ไทยซึ่งเลิกแล้ว, และโปรดเข้าใจไว้ ด้วยอย่างนอกเรื่อง คำว่า **ขอม** เดิม ไม่ได้หมายถึงเขมร, เรายกให้ว่าเป็น เขมร ก็ในระยะสมัยหลังนี้เอง.

งัว เปลี่ยนเป็นใช้ว่า **โค** ตามคำ บาลี ทำไมจึงเปลี่ยน ไม่เห็นว่างัวจะเป็น คำที่มีเสียงไม่สุภาพที่ตรงไหน. เรื่อง ก็คงมาจากควายนั่นเอง ควายได้ชื่อ ใหม่ว่า **กระบือ** เท่ากับได้เลื่อนฐานะ สูงขึ้น งัวซึ่งเป็นสัตว์คู่หูและถูกคอกับ ควายอย่างใกล้ชิด ไม่เปลี่ยนตาม ก็ จะคบหากันได้อย่างไร ด้วยผิดชั้น วรรณะ, จะใช้ว่างัวกระบือ ก็ใช้ได้แต่ แปลกหู, เพราะฉะนั้น งัวจึงได้สมญา ใหม่ว่า **โค** เพื่อให้เข้าคู่กันได้สนิทว่า **โคกระบือ**. นี่ก็เท่ากับงัวเมื่อก่อนนี้ เข้าคู่กับควายจึงเป็น “**คบบาลพาล พาไปหาผิด**” แต่ “**คบบัณฑิตบัณฑิต พาไปหาผล**” เมื่อได้เข้าคู่ใหม่ว่า **โค กระบือ**.

อันที่จริง ถ้าว่าถึงศักดิ์ศรี งัวก็ดีกว่าควาย เพราะงัวมีเกียรติเป็นถึง พระยาสุภราชและพระนันทิการ, แต่ ควายเป็นเพียง ทรพีและทราพาเท่านั้น. **โค** เป็นสัตว์ประเสริฐของพราหมณ์ และมีสิ่งประเสริฐที่เกิดจากโคถึงห้า อย่าง คือ มูตร คูถ นม เนยใส และ เนยข้น. ถ้าเอาสิ่งประเสริฐ ๕ อย่างนี้ ผสมรวมระคนให้เข้ากันหมอดนั้นตาม ลัทธิพิธี แล้วกลืนมันเข้าไปในท้อง บาบมีอยู่ในตัวเท่าใด ก็เป็นสุญหาย มลายไปหมดสิ้น ไม่ต้องล้างให้เสีย เวลา. สิ่งประเสริฐห้าอย่างนี้ เรียกใน

ภาษาสันสกฤตว่า **ปัญจคະวะยะ** เขียน อย่างนี้ดูแปลกตา ถ้าว่าโดยหลักแล้ว จะต้องเขียนคະวะยะไม่มีประวิสรรชนีย์ แต่ก็ไม่กล้าเขียน ยุ่งเต็มที่. เรื่อง ประ และไม่ประวิสรรชนีย์นี้ แม้แต่ใน พจนานุกรม ความจำเป็นบังคับต้อง แปลงเสียง **ว** ใน **คະวะยะ** ให้เป็น **พ** เป็นรูป คัพย์, แปลงรูปแล้วผู้รู้ก็แปล ไม่ออกว่าเป็นอะไร จึงต้องแผลงจำแลง รูปอีกต่อหนึ่งเป็น **ครรภ** แปลว่า ห่อง เช่น **เบญจครรภ** แปลว่า ห้าห่อง. เปลี่ยนอย่างนี้ภาษาอังกฤษเรียกว่า learned etymology คือ ลากเข้าหา ศัพท์ของผู้รู้ ให้แปลเอาความได้. เรา เคยเรียกกันเป็นภาษาปาก ว่าลาก เข้าวัด แต่เป็นคำแสดงหูไม่ควรรู้ อย่างยิ่งเพราะอาจถูกโทษได้ง่ายๆ เหมือนพวกฤษีชีไพรในเรื่องวรรณคดี อินเดียไม่ถูกใจอะไรนิกก็โทษ.

เมื่อกล่าวถึงเรื่องวัวควายแล้ว ก็ ต้องนึกไปถึงหมูหมา ซึ่งเป็นสัตว์มี เสียงในชื่ออยู่ใกล้กัน. มันเป็นสัตว์ ซึ่งถ้าปล่อยตามลำพัง ก็สกปรกและ ต่ำช้า ยิ่งเป็นของวัดด้วยแล้ว เมื่อ ก่อนนี้มักมีหัวเปื้อนจนแดงเถือก เพราะมันทั้งคู่ชอบกินของอย่างเดียวกันเสียด้วย. เราไม่กินเนื้อหมา แต่ว่า ชอบกินเนื้อหมู. **หมา** เป็นคำใช้บ่อยๆ เป็นเชิงปราชมาส เพื่อสุภาพจึงต้อง เปลี่ยนเรียกว่า **สุนัข** ก็ควรแล้ว, แต่ไป เปลี่ยนสัตว์ที่คู่กันเฉพาะสุนัข ก็ลำบาก เพราะจะพูดเข้าคู่กันว่าหมูสุนัข ก็จะเป็นกลายเป็นหมายความว่าหมูอย่าง สุนัข จึงต้องเปลี่ยน **หมู** เป็น **สุกร** ตาม ไปด้วย. อันที่จริงจะเรียกหมูว่าหมู ในคำเช่น เนื้อหมู น้ำมันหมู ก็ไม่

เดือดร้อนอะไร, ยกเว้นแต่คำว่าหมูวัด ถ้าเปลี่ยนเป็นสุกรวัดหรือสุกรอาราม ก็ฟังขึ้น แต่กลายเป็นคำชนิดที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า malapropism เช่นพูดว่า “ลูกสุนัขกินอุจจาระ” เป็น “บุตรสุนัขรับประทานอุจจาระ”, หรือเรียกคำแม่กลอง ลูกกัญแจ ว่า มารดาตกลง บุตรกัญแจ, นี่ก็ฟังออกเป็นภาษาเหมือนกัน แต่เป็นภาษาของผู้ไม่รู้ แต่ต้องการจะเอาอย่างภาษาของผู้รู้.

เราพูดว่า กินหมู กินเป็ด กินไก่ และกินปลา, แต่จะกินวัวกินควายไม่ได้ ต้องพูดว่า กินเนื้อวัวเนื้อควาย, เพราะกินวัวกินควาย เป็นเรื่องกินของยักษ์ของท่าซึ่งไม่ใช่คน. เรื่องภาษานี้แปลกในภาษาอังกฤษมีคำว่า sheep, pig, calf, ox แต่เนื้อของมันเรียกไปเสียอีกอย่างหนึ่งว่า mutton, pork, veal, beef นี่เป็นเรื่องแบ่งชั้นวรรณะกัน. คำชุดแรกเป็นภาษาของพวกแขกชั้น ซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นในประเทศอังกฤษ, ภายหลังฝ่ายแพ่งสงครามแก่พวกนอร์แมนซึ่งเป็นชนชาติมาแต่อื่น ตกเป็นข้าช่วงใช้พวกนอร์แมนผู้ “มาเป็นเจ้าเข้าครอง”เหยียดฝ่ายแพ่งว่าเป็นคนชั้นต่ำ แม้แต่คำเดิมของฝ่ายแพ่ง ถ้าจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับพวกผู้เป็นนายก็ต้องเปลี่ยนเป็นคำของเจ้านายอย่างในชุดที่สอง. จะเห็นได้ว่าฝ่ายแพ่งแพ่งไม่ใช่จะมีฐานะตกต่ำอย่างเดียว แม้คำในภาษาของตนเองก็ต้องตกต่ำไปด้วย.

ที่คนมีชื่อตัวว่าหมาว่าหมู ไม่เปลี่ยนเป็นคำว่าสุนัขว่าสุกร ก็เพราะแต่โบราณต้องการจะหลอก “ผีที่ปั้นลูก

ติดจุมูก ลูกตาพลัน”ว่าเด็กที่มันปั้นนั้นให้เกิดมานั้น เป็นหมาไม่ใช่คน มันจะไต่หลงเชื่อไม่เอาตัวไปคือทำให้ตาย. ถ้าไปเปลี่ยนชื่อหมาหมาเป็นสุนัขสุกรคนที่ชื่อหมาหมาก็เดือดร้อนมากถึงโกรธได้ เพราะมีมันไม่รู้ศัพท์แสงสูงๆ อาจเอาคนชื่ออย่างใหม่ไปก็ได้. หากเป็นเรื่องอื่น ถ้าไม่เปลี่ยนโดยเฉพาะคำหมา ก็เกิดเรื่อง เพราะมีกลิ่นอายความหมายไม่เท่ากัน เช่นคำว่า ตำรวจสุนัข ใช้ได้ไม่ผิดเพราะมีคำว่า ตำรวจม้า เป็นแนวเทียบอยู่แล้ว. ถ้าอาจหาญไปเปลี่ยนเป็นคำสามัญ คือไทยแท้ก็ต้องเดือดร้อนเป็นของแน่ ถ้าไปเน้นซ้ำสองหน ก็ยิ่งแน่ถึงปากแตกได้. ข้อแปลกของหมาอีกอย่างหนึ่งก็คือ พม่าเรียก หม่า ว่า ควาย, แปลกที่หมาเป็นควายได้ แต่เขาออกเสียงใกล้เคียงไปทางควายในไทยกลางถิ่น.

เรื่องสุนัขยังไม่หมด ก่อนหน้านี้สุนัขไทยมีความแรงดันแห่งเพศ ก็เฉพาะในฤดูเดือน ๑๒ แห่งปี เดียวนี้ไม่เป็นฤดูกาลเหมือนเมื่อก่อนแล้ว โดยเฉพาะเท่าที่สังเกตเห็นในกรุงเทพฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป เขาว่าเพราะมันอุตรีไปผสมพันธุ์กับสุนัขพันธุ์ต่างประเทศ ทั้งอาหารกินที่ขุนมัน ก็เปลี่ยนไปด้วยไม่เฉพาะกินแต่น้ำข้าว จึงทำให้ความแรงดันกลายเป็นพรั่วหรือผิดฤดูกาลไปด้วย. ประเพณีโบราณของไทยไม่ยอมทำพิธีแต่งงานเดือน ๑๒ เกรงว่าจะไปแข่งขันประชันกันเข้า เดียวนี้ไม่ถือแล้ว เพราะแต่งกันในเดือน ๑๒ ก็มีบ้าง แต่ยังมีประปรายอยู่. ในภาษาสันสกฤตมีคำว่า ศารท บาลีเป็น สารท แปลกันว่า ฤดูใบไม้ร่วง คำนี้ถ้าแปล

กันตามรูปศัพท์ก็ว่า “ฤดูอันเป็นที่ยินดีแห่งสุนัข” มันจะยินดีกันเพราะด้วยอะไรก็ช่างเถิด, แต่คำ สารท อ่านเสียงอย่างไทยว่า สาด เช่น ตฤษสารท กระยาสารท ถ้าหดเสียงสาดให้สั้นเข้า ก็ไปพ้องกับคำไทยอีกคำหนึ่งอย่างแปลกประหลาด.

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องบัญญัติศัพท์เขียนไปๆ ก็ถลกลายเป็นเรื่องความเป็นมาของภาษาไทยเดี๋ยวนี้คำใหม่ เช่น ถ้าจะพูดว่าเป็น รายคน จะต้องว่าเป็น รายหัว เพราะฝรั่งใช้ว่าหัวเรา จึงต้องใช้หัวบ้าง จะได้เป็นของเขา. มะลายู เวียดนาม เดียวนี้เป็น มะลายา เวียดนาม* ก็เพราะฝรั่งเขียน Malaya Vietnam เราก็ตามไปด้วย, แต่คำว่า ญี่ปุ่น จีน ทำไมจึงไม่เปลี่ยนตามฝรั่งเป็นแย็บแปน และไซนา ไชสวน ก็ไม่ทราบ.

ปัญญาความรู้ของเราและของใครๆ ทางตะวันออก แต่ก่อนมีกำเนิดมาแต่พุง เดียวนี้อยู่ที่สมอง จะแก้ความว่า “หมดพุง” เป็น “หมดสมอง” ให้ถูกตามความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์ ก็น่าจะได้ แต่จะต้องแก้กันใหญ่ไปถึงคำอื่น เช่น ตะวันขึ้น ตะวันตกดิน ตกฟาก หลังกา น้ำตาล ยุงกัด ยุงร้อง และอะไรอื่นในจำพวกนี้ซึ่งไม่เป็นความจริงแล้วไปด้วย. แก้ไปแก้มา ทำให้เข้าใจผิดความหมายในทางตรงข้ามก็มี เช่น อภิกรมย์ แปลว่า ยินดียิ่ง แต่ในภาษากลอนเป็น ภิกรมย์

*ปัจจุบันประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีและราชบัณฑิตยสถาน กำหนดให้เขียนว่า เวียดนาม มลายู มลายา - กรมศิลปากร

อย่าง “ภริมย์สมสู่สายสมร” สามัญชนที่ไม่รู้ภาษา ฟังแล้วก็เข้าใจว่า อภริมย์ก็คือ ไม่ภริมย์นั่นเอง.

คำว่า **ทองเที่ยว** ที่จะนึกว่าเที่ยวไป ทำให้จึงต้องทองด้วย พุทโธ่ จะเที่ยวกันทั้งที่ ทำให้จึงต้องทองน้ำ ต้องคิดคำใหม่ใช้แทนว่า **ทัศน اجر**. อันที่จริง **ทอง** ในที่นี้ แปลว่า สะดวก ไม่ติดขัด เช่น ขุนทองสี่ ขุนทองวาริ จะเป็นทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี ทำให้จึงต้องทองน้ำทองวาริด้วย. เคยมีผู้ท้วงว่า ทัศน اجر ประกอบศัพท์ผิด ไม่ได้แปลว่า ไปเพื่อดูชม แต่แปลว่า “**ไม่ไปเพื่อดูชม**”, ถ้าดูและไปด้วย ก็ต้องเป็น **ทัศน จร** จึงจะถูกศัพท์, ก็เสียงมันไม่เพราะเท่ากับว่า ทัศน จร ก็ไม่อยากจะ. อันที่จริง **ทัศน** และ **จร**

เป็นคำไทย ใครๆ แมตาแก่ยายแก่ก็รู้จัก, สองคำนี้ ถึงว่าจะเป็นคำสืบมาจากภาษาบาลี แต่ก็ขึ้นทะเบียนเป็นคำไทยโดยสมบูรณ์แล้ว. ถ้าพูดให้ชัดของไทยว่า ทัศน จร แยกผู้เป็นเจ้าของเดิมก็ฟังไม่ออก ด้วยเป็นอักษรวิบัติในเสียงภาษาของเขาเพราะเราแปลงเสียงเป็นไทยแล้ว ไม่ได้เป็นแยกอีกต่อไป ชุระอะไรจะกลับให้เป็นแยกอีกเล่า. อย่างเดียวกับคนไทยเดิมจะมีเชื้อชาติมาจากไหนบ้างก็ช่างเถิด แต่ก็คนไทยอยู่วันยังค่ำ ไม่มีใครในโลกนี้ที่เจริญแล้วไม่มีผสมกัน พวกคนป่าเท่านั้นที่ไม่ยอมผสมกับใครและใครก็ไม่อยากผสมด้วย. คำในภาษาก็เป็นทำนองเดียวกัน ท่านทราบไหมว่าคำเหล่านี้เป็นคำไทย หรือเป็น

คำต่างประเทศ เช่น บุต ตม ตุ่ม อุ่น ลบ โลอน โลเล เสลด ดอกกระท่อม ต้นตะเคียนล้วนเป็นคำมีเชื้อสายบาลีสันสกฤตทั้งนั้น (คำหลังผ่านเข้ามาเป็นคำไทยถึงสอง คือ กทริ (บาลี) - กเตียว (เขมร) - ตะเคียน (ไทย เป็นคำสับเสียง metathesis) แต่มาอยู่ในสังคมไทยก็ต้องเป็นไทยแน่นอน ถึงใครจะมาบอกว่าไม่ใช่ไทยก็โกรธแน่. เมื่อจิตใจเป็นไทยอยู่แล้วโดยสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นคำว่า ทัศน จร จึงไม่น่ารังเกียจว่าผิดและไม่ใช่คำไทย ทัศน จร ใครฟังก็เข้าใจและไพเราะเสียด้วย คนจึงนิยมใช้กันชื่อใหญ่ เสียอย่างเดียวที่ฟังแล้วเป็นยี้เกไปเท่านั้น ด้วยประการฉะนี้.